

BERKI VIOLA VILÁGA*

Berki Viola a közeli Kötönypusztáról indult el. E táj szülötte, illendő hát, hogy most szűkebb pátriájába is ellátogasson. Hogy számot adjon az innen elvitt kincsekről, a gyermekkor valódi s képzelt álmairól, amelyek az évek, évtizedek folyamán tovább osztódtak, tovább gazdagodtak és kiteljesedtek műveiben, de amelyeknek gyökerei mégiscsak a termékeny kiskun talajba nyúlnak vissza. A művek ismeretében ezért itt a festmények, rajzok, mozaikok eredetijét, földi valóját keressük, azokat a tájakat, embereket, színeket, amelyek kibírják az összehasonlítást a való világ és a művész világa között. És választ adhatnak arra a kérdésre: mit örökölt meg a művész belőlük és általuk, s mit juttathat vissza alkotásaiban annak a vidéknek, ahonnan elszármazott. Vajon mi maradt meg a gyermekorból a valóságban, és mi él tovább háborítatlanul Berki Viola művészetében?

Alaposan megváltozott azóta a táj képe. A hajdani kis település, Kötönypuszta megszűnt; 8—10 kilométerre innen, két tanya összevonásából falu létesült, Harkakötöny — ma már csak ez a név emlékeztet a pusztai múltira. A Berki-tanya egykori termőföldjén erdő sűrűsödik; az épületeket széthordták a környező falvakba; a vizeskutat betemették; a lakóház körül ápolt kertből néhány díszbokor, cserje szerénykedik még, amelyből a művész máriaremetei otthonának kertjébe ültetett pár tövet, hogy a közelében érezze, legalább a növények jelenlétében, szeretett szülőföldjét. A természet csendjét olajszállító autók zaja veri fel, olajkutatak lármáját hozza errefelé a szél...

A gyermekkori séták emlékei ma sem halványodtak el a festőnőben, maradó élménnyel ajándékozták meg: nemcsak a gyermeki fantázia számára nyújtottak továbbgörgethető anyagot, hanem a felnőtt, az érett művész számára is témát, fogódzót, szellemi inspirációt jelentettek. Akkoriban három nagy domb magasodott a pusztán; szélfűvás után, mikor már elült a zúgás, ki-kijárt apjával az óriás-halmokhoz, melyek a szél érintésétől hullámosak voltak, mint a tenger, történelmi rek-

vizítumokat keresni. Koromfekete érmeiket találtak III. Béla korából és még régebbiről, az egyik felén a király és a királynő képmásával, a másikon primitív Mária-ábrázolással. A dombok időnként csontokat, cserepeket, kardok és török pengedarabjait is kivettették magukból.

Berki Viola álmaiban ma ezek úgy jelennek meg, mint feltárára váró római települések, gyermekkorában pedig mint az ősmagyarok szálláshelyei. Ez utóbbinak még reális alapja is volt, hiszen a környéken sok népvándorlás korabeli emlékre bukkantak a kutatók. A három domb azóta eltűnt, végigszántották, erdőt telepítettek a helyükre. A művész hiába instanciázott a kecskéméti régészeknél, hogy mentseik, amit menteni lehet, sőt kötelesség, nem kapott semmiféle választ.

Sétái alkalmával, távolabb a tanyától, régi szélmalom és ódon kastély romjait fedezte fel. A kastély néhány fala még állt, egy-két ajtótok, rézkilincs épen megmaradt a széthurcolt berendezésből, a törmelék közt Mária Terézia és II. József-korabeli pénzek hevertek. A bodoglári puszta sejtelmes, félelmetes hatást tett rá, hiszen hallotta az emberekől, betyárokból, bújták valamikor; itt terült el Vigyázó Ferenc erdeje is, azé a Vigyázó grófé, aki halála után minden vagyonát az akkor nagy anyagi gondokkal küzdő Magyar Tudományos Akademiára hagyta, egy igazi erdő, ami- ben el lehetett tévedni gyermeknek is, felnőtteknek is.

De nemcsak a tájhoz, a természet- hez, hanem az emberekhez is ilyen mély érdeklődés és bensőséges ragaszkodás kötötte. A történelmi múltat, képzeletének tárgyát nemcsak a tájra, hanem az itteni emberekre is vonatkoztatta. A parasztokat szerette, azok között érezte jól magát, akik egyszerűen és őszintén éltek. Gyermeki képzeletében hosszú növesztette őket, a betyárok unokáivá, kurucokká, 48-as huszárokká. Szemében ők voltak az igazi magyarok, éppen olyanok, amilyenek az ősmagyarok lehettek valaha. A Szabósik tisztáson, ahol egykor Bogár Imre betyár ütött tanyát, találkozott Mészáros Jóska bácsival, aki még csipkés szélű, lobogó lenvászongatyában járt; ide indult reggelente a gulyással kihajtani a

*Elhangzott Berki Viola kiállításának megnyitóján 1980. március 27-én, a kiskunmajsai Ifjú Gárda Művelődési Központ nagytermében.

szürkemarhákat, tőle hallotta az izgalmas betyárhistóriákat. Legjobb barát-nőjével, Tarjáni Terivel és testvéreivel bekószáltak erdőt, mezőt, barátkoztak a szokásokkal és a néphagyománnyal. Ha másként nem, képekről vagy az idősebbek elbeszéléseiből ismerkedtek meg a pásztorokkal, akik a jellegzetes rajthúzlit (juhásznadrágot), szűrt vagy subát hordták; a halasi földművelőkkel, akik hét közben dakuködmönt, ünnepkor pedig a Petőfi-galléros, kizsinórozott mándlit (posztóból készült rövid férfikabátot) viselték.

Feledhetetlen a nyüzsgő, sokszínű majsai vásár képe. Berki Viola gyakran elkíserte ide szüleit növedékállatot, gyümölcsöt, vásárfiát venni. Egy ízben Patai Sándor bérest is, aki borzderes színű, hegedűnyakú borjúra alkudozott, mert szerinte ez a jó tejelő, ridegtartást bíró fajta. Gyermeki macacssággal követelt saját jószágot, amelynek egyedüli gazdája, gondozója, pásztor a akart lenni. Először póni lovat szeretett volna, de apja megtiltotta: nem engedhetünk meg magunknak ilyen passziót, és kecskét kapott helyette kárpotlásul. Ezt azonban hamar meguntá, és a hegedűnyakú borjú mellé szegődött gazdának. Nemsokára már arra vágyott, hogy szilaj marhákat tereljen. Tizenkét éves korában ökrökkel szántott; amíg Pista bácsi a bokrok alatt húsolt, ő az eke szarvát fogta. Buzgalmaért elnyerte a legszebb dicséretet, a szakértő dicséretét Magyar Istvántól és feleségétől, Etel nénitől. Erre mindmáig nagyon büszke, még egy-két műkritikusának vagy rosszakarójának fanyalgó megjegyzését is feledtetni tudja ez a gyermekkori elismerés.

A legnehezebb feladat volt búzakévékkel telirakott szekeret vezetni, arra vigyázni, hogy se jobbra, se balra ne düljön, csak szabályos úton, egyenest haladjon. Nem kis ügyesség és merészség kellett ahhoz, hogy a púpozott kocsi tetejére másszon; nem is sikerült neki, úgy húzta fel mindig Vincze Gyura bácsi, mert feljutni végképp megoldhatatlannak tűnt. Ma is arra gondol, ha nehézség előtt áll, ha az élet akadályaival küszködik: vajon most ki lesz az a Gyura bácsi, aki felhúzza? És mint gyermekkorában, ma is tapasztalja, hogy előbb-utóbb csak felhúzza az embert valaki a tovahaladó szekér tetejére.

Ez hát Berki Viola világa. Ezt a világot vitte innen el, ezt a világot hozza ide vissza törénelmi képeiben, irodalmi illusztriációiban, meserajzaiban. Egy világot őriz magában, munkáiban, amelyből már semmi sem ugyanaz, mint ami volt: a valóságban régen vége ennek a gyermekkori tájnak, a hozzá fűződő romantikának, ezernyi meseforrásnak, régen vége bizonyos patriarkális viszonyoknak, történelmi atmoszférának. Civilizáltabb, városiasabb lett errefele is a vidék, emberibb és igazságosabb lett az élet, bár sokat vesztett természetességéből, szépségéből, eredetiségéből.

A művészet, az alkotó képzelet azonban a segítségünkre siet, mert a művészet valamiképpen több, elevenebb, maradandóbb, mint a mindenkori valóság; azt is megőrzi, amit a valóság már eltemet s azt is visszaperli az időtől, amivel az ifjúság boldog emlékei ajándékoztak meg bennünket. Berki Viola teljes szellemi varázskört tár elénk: bekalandozza velünk a múltat, velünk osztozik a jelenben és előttünk utazik a jövőbe, ahol majd a tragédiák, a keserűségek éppoly büntelenné és ártatlanná válnak, mint a hátborzongató mesék végén a mindent feledtető, hét országra szóló lakodalom. Ahol majd minden ellentmondást felold a gyermeki humor, az igazságtevő dac és a mindannyiunkat túlélő mulandóság. A mulandóság, amit ő az alföldi tájban. történelmi nosztalgiákban és maga teremtetten mítoszaiban megragadott, megörökített és megtartott. Így tett eleget a tanyasi iskolában, Visnyi tanító úrtól kapott intelemnek, aki felismerve Berki Viola tehetségét, arra biztatta, hogy sokat rajzoljon, fessen, próbálja magát, és botot emlegetett, ha meg nem fogadja, festő lesz belőle. De nem akármilyen festő! Csakis olyan, aki minden körülmények között hűséges önmagához, sosem tagadja meg szülőföldjét, ragaszkodik a kiskun tájhoz és tanúskodik azok mellett az emberek mellett, akiktől emberséget tanult s akiknek annyi értéket köszönhet művésze.

HEGYI BÉLA